

Т. Ф. Калініченко

ВАЛЬДОРФСЬКА ПЕДАГОГІКА ЯК ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНА ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ

В статті розкриваються особливості впровадження вальдорфської педагогіки в систему роботи сучасної традиційної школи України. Автор розглядає цю педагогічну технологію як один з варіантів особистісно орієнтованого підходу до організації

воститання подрастаючого покоління.

This article reveals peculiarities of introduction of Waldorf pedagogy into the system of work of modern Ukrainian traditional school. The author considers this pedagogic technology as a variant of personally oriented approach to organization of upbringing of youth.

У сучасній системі освіти України успішно працюють школи вальдорфської ініціативи, комплекси, центри вільного виховання, групи дитячих садків, недільні групи різної форми власності (найчастіше – приватної). Вивчення досвіду роботи таких навчальних закладів, кожен з яких має свої специфічні риси, показало, що в них створені організаційно-педагогічні умови для розвитку здібностей учнів і формування їхньої готовності до вільного вибору своєї життєвої позиції.

Концепцію вальдорфської педагогіки було розроблено Р.Штайнером з позицій необхідності «натхнення педагогіки» як умови розвитку всіх сфер соціального життя суспільства. Його послідовниками вона була визначена як найпрогресивніший духовно-науковий напрям ХХ століття. Подальшому розвитку основних її положень присвятили свої роботи Ф.Калгрен, К.Ліндберг, Е.Штокмайер та інші. Особливості адаптації вальдорфської педагогіки до сучасних умов освіти в Україні і Росії розкрито у працях О.Іонової, А.Піського.

У вальдорфській педагогії обґрунтовано, що реалізація права на вільний розвиток дозволяє більш повно розкривати можливості підростаючої людини, що впливає на моральне вдосконалення суспільства. Р.Штайнер писав: «Виховання не допускає того, щоб над істотою, що вступає у світ, відбувалося яке-небудь насильство, але ця істота залучається до співпереживання проблем сучасного їй суспільства» [5,68]. Основне положення його системи вільного виховання полягає в тому, що «вихідну точку» всіх вчинків треба шукати в самій людині, оскільки напрямок самореалізації людини обумовлюється її індивідуальними задатками. Тому повна свобода прояву особистості можлива лише за умови визнання її самобутності і самоцінності.

В основі вальдорфської педагогіки лежить розуміння людини, як багаточленної сукупності (що складається з фізичного тіла, ефірного тіла, астрального тіла, ментального тіла, духу-«Я») та визнання ритмічності людської природи (семирічний ритм розвитку людини, ритми року, тижня, дня). Робота шкіл вальдорфської ініціативи організовується відповідно до цих концептуальних ідей.

Так, ритмічність реалізується в різноманітних формах і методах виховної роботи з учнями, у змісті навчальних предметів. За аналогією з природними ритмами розроблений розклад уроків і прогулянок, ритм-структура уроку, ритм проведення виховних заходів. При складанні планів роботи шкіл вальдорфської ініціативи враховуються осінній, зимовий, весняний і літній настрої людської душі і те, який рід діяльності їй у даний

момент найбільш співзвучний (у книзі Р.Штайнера «Антропософський календарь души» докладно розписаний кожен тиждень року). Виходячи з цього, й організується робота школи: літо – пробудження активності, осінь – активна діяльність, зима – осмислення отриманих знань, весна – непродуктивний час для навчання. Саме тому у весняний період особлива увага приділяється процесу душевно-духовного споглядання, відчуження школярами світу та усвідомлення власного «Я» у ньому.

Щотижневе планування навчально-виховної роботи з учнями погоджується з ритмом тижня. Р.Штайнер указував, що в понеділок людина схильна тільки сприймати інформацію, тому учням пропонуються уроки нових знань і складання плану діяльності на наступний тиждень. У вівторок доцільно відтворювати отримані знання. Діяльна активність дитини зростає в середу, тому в цей день організуються різні ігри, акції; четвер – день високої інтелектуальної активності, учням пропонуються предметні і комплексні олімпіади, громадські огляди знань. У п'ятницю підводяться підсумки життєдіяльності колективу класу, проводяться години спілкування, розважальні ігри, оздоровчі екскурсії. Субота і неділя – дні відпочинку і відновлення сил, дні спілкування з родиною.

Ритм навчального дня побудований таким чином, щоб забезпечити повноцінний розвиток усіх здібностей учнів, включаючи їх у різні види діяльності. У структурі дня передбачені інтелектуальні заняття, уроки художньо-практичної діяльності, години вільного спілкування і фізичної активності. У першій половині дня проводиться «основний урок» (1,5 години) і уроки практичної діяльності: музика, живопис, евристичні. Друга половина дня використовується для організації фізичної праці: рукоділля, робота в майстернях, на пришкольній ділянці, уроків фізичної культури.

Аналіз системи роботи вальдорфських шкіл дозволив нам виявити, що представники Штайнер-педагогіки реалізують у своїх школах відомий у науці принцип природовідповідності в навчанні і вихованні. Ми вважаємо, що цьому принципу (зокрема, тронічності процесу засвоєння знань) підпорядковується і «основний» урок. Поняття «тронічності» включає такі етапи: етап відчуження знання, етап діяльного освоєння й етап інтелектуального «присвоєння» його. Перша частина уроку (відчуження) – ритмічні рухи з проговоренням різних текстів; друга частина (освоєння) – розвиток мовлення учнів, проведення навчальних досліджень, спостереження; третя частина (присвоєння) – передбачає фіксування отриманого знання в рукописних підручниках. Вважаємо за необхідне відзначити високу активність учнів на уроках у школах (класах) вільного розвитку. Пояснюємо це тим, що природний шлях до наук не тільки потужний, але і цікавий для всіх учнів. Навчально-виховний процес, заснований на описаних вище ритмах забезпечує цілісний розвиток школярів.

Сприймавши ідею тронічності навчального процесу, педагоги

вальдорфських шкіл (класів) «включають» у пізнавальну діяльність усі почуття дітей, забезпечуючи через активне відчуження гармонійний рівномірний розвиток емоційно-почуттєвої, інтелектуальної та вольової сфери особистості школярів. Розумовий розвиток відбувається через самостійне осмислення навколишніх образів, через колір, звук, рух, творчу діяльність школярів. Навіть математика вивчається в активному русі: удари, стрибки, рухливі ігри, практичні дії по переливанню, поділу, викладанню різних предметів і речовин. Наприклад, всі одиниці виміру усвідомлюються дослідницьким шляхом, а не теоретично. Емоційно-почуттєві та вольові якості особистості вдосконалюються у моральній, художньо-практичній, трудовій діяльності. Так, глибоко проживають школярі світ, коли ліплять із глини, грають на музичних інструментах, в'яжуть гачком, займаються пластикою, ремеслами. Тому у таких школах немає учнів, що не вміють малювати, співати, танцювати, декламувати, творити щось своє. Учителю, виходячи з розуміння людської природи дитини, допомагає вихованцям прожити етапи становлення сучасного їй світу в такому порядку, як розвивалася культура, соціальні відносини, цивілізація в цілому, відкриваючи власні можливості.

Принциповим для вільного виховання учнів, на наш погляд, є положення про єдність авторитету та творчу співпрацю педагогів, учнів і їхніх батьків. Життєдіяльність вальдорфських шкіл організовується на основі співробітництва, що здійснюється в різних формах шкільного самоврядування. Виникаючі під час навчально-виховного процесу проблеми обговорюються на щотижневих учительських конференціях. На них реалізується колегіальне керівництво школою, у якому рівноправно беруть участь усі працівники школи. Конференція поділяється на педагогічну й адміністративно-організаційну частини. На педагогічній частині конференції обговорюються питання дидактики, заслуховуються звіти про поточну виховну роботу. За оцінкою Е.Краніха, ця частина «є органом самоконтролю, де педагогічний досвід усіх зводиться воедино» [2,10]. Для поточного керівництва школою терміном на один рік обирається комітет. Крім того, вирішення окремих питань щодо організації життя школи доручається окремим групам педагогів та батьків. Таким чином, усі працівники і батьки учнів вальдорфської школи беруть безпосередню участь у управлінні її діяльністю.

У сучасній системі освіти України визнана педагогічна ефективність роботи вальдорфських шкіл. В Одесі були відкриті дві приватні вальдорфські школи «Астр» і «Ступени» (наприкінці 80-х років). Пройшовши навчання на Міжнародному семінарі вальдорфської педагогіки і переконавши батьків у прогресивності вільного виховання дітей, педагогічні колективи цих шкіл викупили будинки дитячого садка і колишнього інтернату з метою створення нових освітніх установ. Сьогодні в цих школах навчається до 200

учнів і працює близько 30 учителів. Існують школи на батьківські кошти і спонсорську допомогу закордонних колеґ-кураторів (школи Фінляндії і Швейцарії). В умовах державної освітньої системи функціонує Дніпропетровський Центр вільного виховання і вальдорфські класи в СШ 108 м. Кривого Рогу. Особливість їх роботи в тому, що зміст навчальних програм істотно відрізняється від державних. На базі СШ 122 м.Кривого Рогу також у 1993 році були створені класи вільного розвитку особистості «Інсайт», в організації роботи яких ми брали безпосередню участь.

Українські вальдорфські школи не повторюють повною мірою систему роботи європейських шкіл, однак, ідеї вільного виховання школярів реалізуються як у приватних вальдорфських школах, так і в класах вальдорфської ініціативи, що функціонують на базі традиційних загальноосвітніх шкіл.

Література:

1. Калґрен Ф. *Воспитание к свободе*. - М.: Московский центр вальдорфской педагогики, 1993. - 272 с.
2. Краних Э. *Свободные вальдорфские школы*. - М.: Парсифаль, 1993. - 40 с.
3. Ионова Е. *Вальдорфская педагогика: теоретические и методологические аспекты*. - Х.: Бизнес-Информ, 1997. - 300 с.
4. Пинский А. *Предисловие к русскому изданию книги Ф.Калґрена «Воспитание к свободе»*. - М.: Московский центр вальдорфской педагогики, 1993. - 272 с.
5. Штайнер Р. *Духовное обновление педагогики*. - М.: Парсифаль, 1995. - 256 с.
6. Штокмайер Э. *Материалы к учебным программам вальдорфских школ*. - М.: Парсифаль, 1995. - 416 с.